

EN FORVANDLINGENS MANN

Idet en kunstners underbevissthet møter lerretet, skjer det noe magisk, mente den spanske kunstneren **Antoni Tàpies**, som nylig gikk bort. Selv forvandlet han dagligdagse objekter til kunst. Hans arbeider er blitt kalt meditasjoner over tomrommet.

tekst Vivian Songe

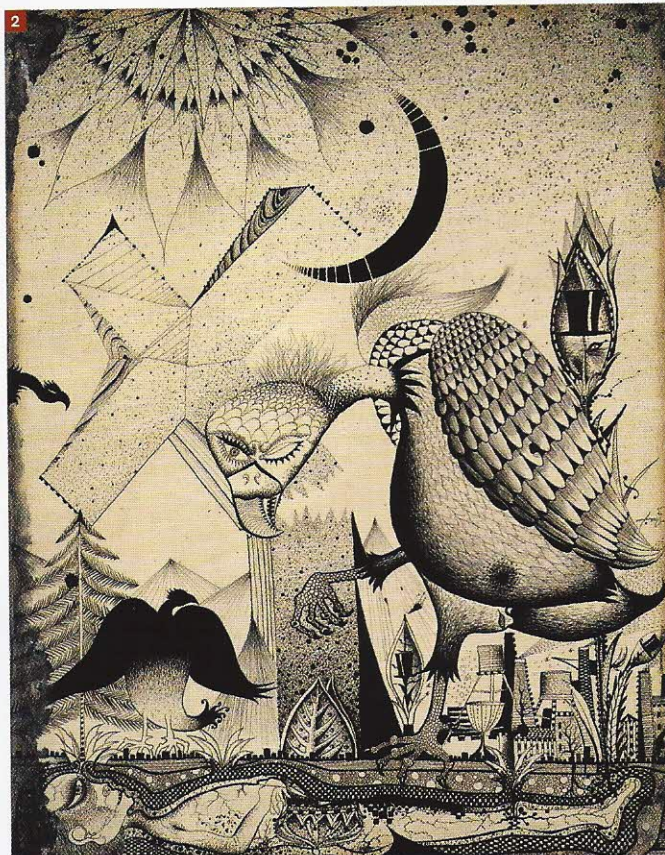
I KONTAKT MED OMVERDENEN:
Tâpies var en sjelden kombinasjon av en metafysisk og samfunnsengasjert kunstner. Under Franco-regimets sensur og ufrihet på 60-tallet var han en ivrig debattant og kritiker, noe som resulterte i tallrike essays og debattinnlegg.

1: GLAD I SOKKER: Tàpies ønsket å utsmykke det katalanske nasjonalgalleriet med en kjempesokk på 18 meter. Da han ikke fikk gjennomslag, plasserte han denne på beskjedne 3 meter i sitt eget kunstgalleri i Barcelona. *Mitjó (Sokk)*, 2010.

2: SURREALISTISK: Dette er en av 19 tegninger i serien *Història Natural*. Motivene viser verdens og menneskets "utvikling" i form av fantastiske naturformasjoner og hybride vesener i fremmedartede, rituelle handlinger. – Bildene har et surrealistisk, overvirkelig preg. Samfunns satire blandes med magi, merkelige livsformer og hemmelighetsfulle symboler, sier professor i kunstvitenskap Svein Aamold. *Volter (Gribb)*, 1950-51.

3: PROTEST: Bokstaver og tegn går igjen i hele Tàpies' produksjon. Dette er til minne om den katalanske politiske aktivisten Salvador Puig Antich, som 25 år gammel ble dømt til døden for det angivelige mordet på en politimann og henrettet ved garottering i 1974. *A la memòria de Salvador Puig Antich*, 1974.

«Jeg setter feller for meg selv. Jeg bruker bare materialer som tørker veldig raskt, slik at jeg er tvunget til å stenge intellektet ute og la det underbevisste jobbe fritt. Å male er å vende tilbake til den opprinnelige verden av abstrakte symboler.»

EN ENORM, HULLETE SOKK holdt oppe av svarte kors. Et breddfullt skap der klærne faller utover gulvet. Føtter som henger i løse luften i et kirketak eller en opprevet madrass med blodlignende flekker, stappet full med hestehår. Jo mer dagligdagse, konkrete og uverdige motivene var i kultur-elitens øyne, desto mer syntes Tàpies de talte til vårt dypere jeg. Han var en sjelden kombinasjon av en metafysisk og politisk engasjert kunstner. Som han selv sa: «Hvis jeg ikke kan forandre verden, vil jeg i det minste forandre hvordan folk ser på den.» I februar døde han, 88 år gammel – til en hel kunstverdens store sorg.

FORVANDLING AV DET VERDILØSE. Tàpies møtte både Joan Miró, Pablo Picasso og Salvador Dalí i løpet av sin tid som avantgardist i Paris, en epoke som er glimrende portrettert i Woody Allens film *Midnight in Paris*. Tàpies omtales ofte i samme åndedrag som surrealistene Miró og Klee. Likevel er han ikke like kjent blant folk flest.

– Alle disse kunstnerne har skapt bilder som er allemannseie. Man kjenner straks igjen de surrealistiske bildene til Dalí, stjernene hos Miró eller de karakteristiske tegningene til Picasso. Mens Tàpies' bilder er mer innadvendte når man først møter dem. De er lavmælte og krever ofte mer av betrakteren. Forvandlingen av det dagligdagse, selvfølgelig og verdiløse var hans prosjekt. Jeg tror ikke Tàpies var så opptatt av å skape det ene store mesterverket; han jobbet mer med fortellinger av det langsomme slaget, forteller Svein Aamold, professor i kunstvitenskap med Tàpies og katalansk kunst som spesialfelt.

Var det noe Tàpies ikke brydde seg om, var det hvilken kunstretning han ble plassert innenfor. Var han surrealist, modernist, informalist - eller kanskje noe helt for seg selv? Mens bransjen diskuterte ivrig rundt ham, var Tàpies selv opptatt med å lokke frem kodede beskjeder fra det underbevisste. I filmen *Tàpies* ser man tydelig hvordan kunstneren og frihetsforkjemperen jobber konsentrert og innadvendt, som i en hypnotisk tilstand. Han sirkler sakte rundt lerretet han har lagt på gulvet foran seg mens han knipser rytmisk i fingrene. Deretter skrider han til verket og jobber raskt og effektivt, med pensler, føtter og pinner. Til tider ser det nes-

ten brutalt ut, hvordan han plutselig streker opp en skarp linje midt i bildet mens han skjærer en grimase, som for å skape en helt nødvendig disharmoni. Som om det er livet om å gjøre.

– Jeg setter feller for meg selv. Jeg bruker bare materialer som tørker veldig raskt, slik at jeg er tvunget til å stenge intellektet ute og la det underbevisste jobbe fritt. Å male er å vende tilbake til den opprinnelige verden av abstrakte symboler, sier han til filmskaperen.

Tàpies viet sin 70 år lange karriere til drømmelignende symboler hentet direkte fra det underbevisste, uten å gå veien om intellektualisering og tolkninger.

– Når man maler et bilde, skjer det noe magisk. Materialet forandrer seg, drømmer blir konkrete. Det er en transformasjon av ånden og av det materielle. Derfor er malerkunst en form for alkymi. Jeg har alltid ønsket at mine verker skulle skape en personlig kontakt med det ukjente. At de skal være magiske, som et elektrisk sjokk, sier han i filmen.

SENGELIGGENDE OG BELEST. Antoni Tàpies' karriere begynte på rekonvalesens etter en lungesykdom i tenårene. Han tilbrakte nesten to år på pleiehjem, og det var her interessen for kunst, filosofi og litteratur ble vekket.

– Sengeliggende og ensom fordrev han tiden med å lese og høre på grammofoonplater. Han ble svært opptatt av filosofi, som Nietzsche og Kierkegaard, og litteratur, som Dostojevskij, Proust, Kafka, Ibsen og Hamsun. Han var også opptatt av tysk senromantisk musikk, som Wagner. Her står han veldig langt unna det rocka ungdomsopprøret vi kjenner fra beat-generasjonens USA på 50-tallet, forteller Svein Aamold.

I selvbiografien sin, *Antoni Tàpies, A Personal Memoir*, skriver kunstneren om hvordan han forsøkte å være cool og leve risikofyllt sammen med kolleger, å feste og flørte med damene. Men han innså fort at det ikke var hans måte å leve på.

– Forsøket på å erobre verden som en slags James Dean, en amerikansk rebell, funket ikke for ham. Han var en person som likte å reflektere, tenke og bruke tid på å finne frem til sitt eget uttrykk, sier Aamold.

Tàpies hadde en sterk tro på egne evner som kunstner.

– Men personlig tror jeg han var mer usikker på seg selv. ▶

K Fakta

Antoni Tàpies Puig

Spansk kunstner, 1923-2012.

Regnes for å være en av Spanias viktigste moderne kunstnere, sammen med Miró, Picasso, Dalí og Gaudí. Tàpies er representert i gallerier og museer verden over.

I Norge eier Nasjonalmuseet for kunst, arkitektur og design og Henie-Onstad kunstsenter verker av Antoni Tàpies.

Tàpies kom fra en middelklassebakgrunn. Morens familie drev en bokhandel i Barcelona sentrum, og faren var advokat og katalansk nasjonalist.

Han begynte på jusstudier for å tilfredsstille faren, men holdt ikke ut lenge før han henga seg til kunsten. Kunststudier hadde han ikke noe til overs for.

Tàpies var inspirert av spansk mystisisme, alkymi, zen-buddhisme, taoisme og filosofi. Også Edvard Munchs eksistensialisme gjorde inntrykk.

I 1984 startet han sin egen stiftelse, Fundació Antoni Tàpies, som skulle vies moderne kunst og tverrfaglig samarbeid, samt utstilling av egne arbeider. Kunsthallen kan besøkes i sentrum av Barcelona.

I 2012 ble han adlet av kong Juan Carlos av Spania. Antoni Tàpies døde i sin hjemby 6. februar i år.

www.fundaciotapias.org

DET ORDINÆRE: Tàpies arbeidet direkte med dagligdagse gjenstander og kombinerte dem på en måte som signaliserte noe uhyttelig, kroppslig og hverdagslig i vårt forhold til objekter. *Cadira i roba*, (Stol og klær), 1970.

MUREN SOM HUKOMMELSE: Et av Tàpies' mest kjente essays heter *Kommunikasjon på muren*. – Mange av arbeidene hans kan oppleves som murer eller vegger der ulike hendelser setter sine spor. Kunstverket, muren, er vår hukommelse og formidler av samtaler og engasjement, sier Svein Aamold. *Gran nus* (Stor knute), 1982.

Han var veldig sky og høflig, på ingen måte noen brautende og utagerende kunstner, selv om han hadde sin egen form for galskap. Det må man ha, skal man skape så store verk, sier Núria Homs, ekspert på Tàpies' liv og virke ved Fundació Antoni Tàpies i Barcelona.

Da han stilte ut i New York på 50-tallet, skrev *New York Times* at Tàpies skapte «malerier som tenker».

– Overalt hvor vi snur oss, bombarderes vi med farger og intensitet. Dette fikk meg til å søke etter en evig farge, fargen for den immaterielle verden, sier han i filmen mens han streker opp en skisse rundt sin egen fot på et lerret.

Tàpies var inspirert av både spansk mystisisme og orientalsk filosofi og religiøsitet, som buddhismen og taoismen. Og ikke minst: sin egen kone, Teresa. Han møtte Teresa som ung, paret fikk tre barn sammen og de holdt sammen i tykt og tynt.

– Hun er en sterk og selvsikker person som aldri mister bakkekontakten. Hun hjalp meg å komme ned fra skyen der mange kunstnere ofte blir sittende. Hun fikk meg til å se at en søken etter spirituell sannhet må begynne i det ordinære, det dagligdagse, sier han i filmen.

FASCINERT AV MENNESKEKROPPEN. Nettopp det ordinære og dagligdagse er viktige stikkord for Tàpies' verker.

– Han var fascinert av både materialer og gjenstander som man ikke umiddelbart tenker på som kunst, som mindre tiltrekkende deler av kroppen, mat, tallerkener, sokker, sengetøy, en gammel stol eller billig halm fra en bondegård. Han mente at disse tilsynelatende ikke-

viktige tingene hadde en kosmisk dimensjon, forteller Núria Homs.

Tàpies var nærmest besatt av menneskekroppen, men på en helt annen måte enn innenfor klassisk kunst eller i moteindustrien.

– Han kunne vie hele kunstverker til en armhule, en hårete brystkasse eller en klumpete fot. De ble en form for fetisser – objekter som får en slags kultisk verdi langt utover det å være en kroppsdel eller noe nedrig, forteller Svein Aamold.

For Tàpies fantes det ingenting som fortjente betegnelsen «nedrig». Tvert imot ble en kroppsdel mer interessant nettopp fordi den var oversett og uglesett. Absolutt alt kunne brukes i kunstnerisk sammenheng.

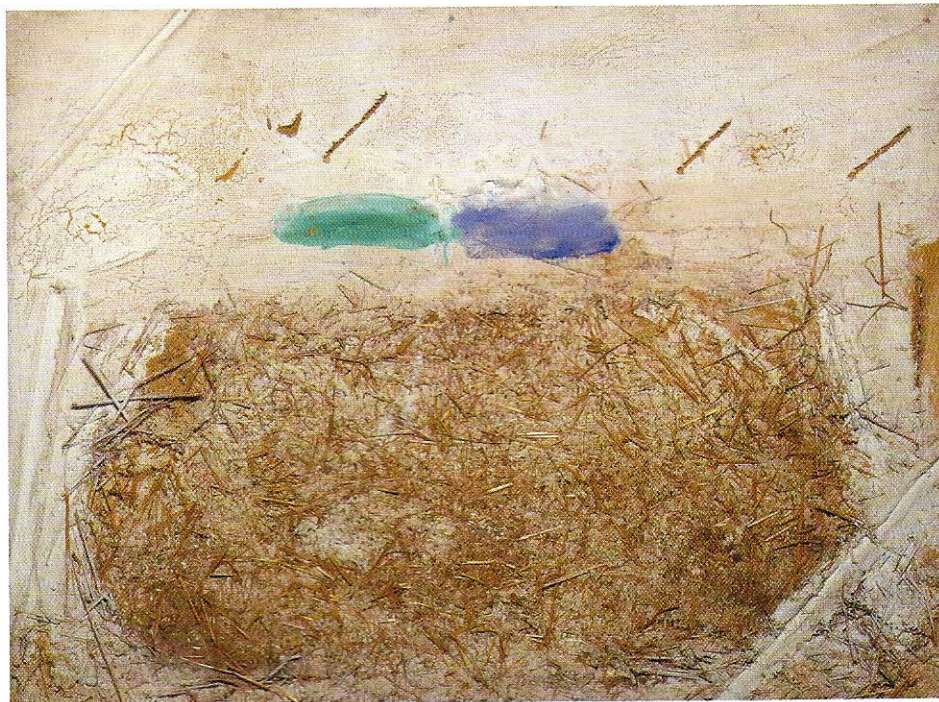
Tàpies gikk på kunsthøgskolen i tre måneder da han var ung, men syntes det var uutholdelig og totalt unødvendig. Han mente at både undervisningen og kunstsynet på skolen var gammeldags, utdatert og begrensende. Det var som å klamre seg fast i fortiden.

– Et betegnende stikkord for Tàpies' kunst er frihet. Han søkte frihet på flere plan: Det sosiale og det politiske, men også det personlige og individuelle, det som gjelder forholdet til oss selv, kroppen og livets gjenstander. Det lå også en form for lek i det, sier Svein Aamold.

Enkelte tegn og symboler går igjen i verkene hans, som føtter, sokker, kors, øyne, bokstaver, tall, ord og navn.

– Mens han lå i sykesengen og skisset ting rundt seg, begynte fascinasjonen hans for øynene som symbol, noe han har brukt hyppig siden. Øynene ble en metafor for introspeksjon. Han tegnet dem åpne, lukkede, med blikket utover eller innover. De ble et symbol for tankevirksomhet, drømmer og den indre verden som finnes i oss alle, sier Núria Homs.

«Han kunne vie hele kunstverker til en armhule, en hårete brystkasse eller en klumpete fot. De ble en form for festisjer.»

ALT ER VERDIFULLT: – Tàpies var fascinert av materie, og spesielt den vi i det moderne samfunn har lett for å overse. Her har han eksperimentert med halm, farge og relieffvirkninger, og måten de er sammenstilt på, får bildet til også å minne om et landskap, sier Svein Aamold. *Verd-blau palla (Grønnblå halm)*, 1968.

SKITNE SOKKER BLE STOR KUNST. Tàpies var dessuten spesielt interessert i sokker, i egenskap av at de er noe vi alle bruker og kjenner til.

– I positiv forstand gir sokken varme, beskyttelse og behag. Men det er bare når den er ren eller ny. Straks du tar den av deg etter bruk, vekker den vemmelse. Den stinker, er kanskje skitten og i verste fall hullete. Da må den i alle fall vaskes, og kanskje kastes. Denne tosidigheten interesserte Tàpies veldig, hvordan samme gjenstand kunne være utsatt for så ulike bedømmelser, og hvordan de mistet verdi etter å ha vært i kontakt med en «skitten» del av kroppen, sier Aamold.

Da Tàpies ble bedt om å utsmykke et rom i nasjonalmuseet for katalansk kunst i 1992, bestemte han seg for å lage en 18 meter høy, tredimensjonal sokk av nettopp den hullete, brukte sorten.

– Tanken var at man kunne gå inn i tåen og sette seg i et rom midt inni sokken. Her kunne man være alene og reflektere over tilværelsen, over kontrasten i det å være menneske og hvor viktig de ikke-viktige tingene kan være, forteller Núria Homs.

Forslaget møtte imidlertid massiv protest. Folk engasjerte seg og skrev inn til museet: Hvordan kunne et nasjonalmuseum med respekt for seg selv ha en stor, hullete sokk som hovedattraksjon i den sentrale hallen?

– Dette var både frastøtende og uhørt. Det endte med at Tàpies ikke fikk tillatelse til å lage den. I stedet skapte han en mindre versjon i sitt eget museum flere år senere. Den ble ikke 18 meter høy med mulighet til å gå inn og meditere i tåen, men en tre meter høy, hullete sokk

som står på taket av Fundació Antoni Tàpies i Barcelona. Den er blitt et av hans mest berømte og omtalte verker, sier Aamold med et smil.

SJOKKET ETTER BORGERKRIGEN. Den spanske borgerkrigen og Franco-diktaturet gjorde et uutslettelig inntrykk på den unge kunstneren. For ham var kunsten en naturlig del av en politisk og sosial virkelighet, og frihetskjemperen i ham kom snart til syne.

– Den spanske borgerkrigen var slutten på min ungdomstid. Jeg så bomber og døde mennesker i gatene. Jeg forsto at menneskenaturen trer tydeligere frem i krig. Krigen får frem det beste og det verste i oss, sa han selv.

Da han ble forsøkt brukt som propagandamateriale for Franco under biennalen i Venezia i 1958, meldte Tàpies seg av i protest. Folkets rettigheter var viktigst. Kampen mot Francos regime og for katalansk uavhengighet preget mange av verkene hans utover 60- og 70-tallet. Han ble også sterkt påvirket av atombomben og annen verdenskrig. En interesse for stofflighet, partikler, jord og atomer vokste frem. Hva besto «virkeligheten» egentlig av?

I filmen om sitt liv forsøkte Tàpies selv å sette ord på hva det var som drev ham:

– Et brennende ønske om å få vite sannheten og å oppnå den friheten som bare kommer med visdom. Det tragiske i dag er at vi vet så mye, men samtidig vet vi så lite. Vi har skapt demokrati og menneskerettigheter, men likevel sklir vi stadig bakover inn i mørke og lidelse. I kunsten leter jeg etter den perfekte balansen. ■